

Tore Lund

De badande barnen : en personlig läsning

Veritas 12(1997)

Författarens kommentarer (2007)

De badande barnen är min första publicerade text om Rydberg. Tio år efteråt känns den väldigt omogen med sin påståelighet och ohämmade tolkningsglädje. Kanske kan några av dess uppslag ändå vara användbara, och jag hoppas att någon gång utveckla dem i en reviderad text. I väntan på det överlämnar jag här till en eventuelle läsaren ett osorterat knippe kommentarer och tillägg.

1. Dateringen

Dikten är skriven före 8.6.1878 (när den bifogas ett brev från Rydberg till Otto Borchsenius) och med all sannolikhet efter 22.5 1878 (när Rydberg håller det inträdestal till Svenska akademien som under månader har tryckt ner och förlamat hans sinne, jfr det nyss citerade brevet till Borchsenius). Det publiceras i *Tal och qväden i samfundet S.H.T : 1877, 1878* (Sthlm 1879), omedelbart före en ”dikt till Victor Tractarius” (Rydbergs ordensnamn i S H T) som C R Nyblom (”Johnny Blomstertoddy”) framfört vid S H T:s vårfest i Uppsala 26.5 1878 (i boken feldaterat till 26.5.1876)¹. I dikten anspelar Nyblom på att Rydberg under sina år i S H T:s Göteborgsloge Heimdall aldrig bidragit med några kväden (”en klar, men stum juvel”) och uppmanar honom att nu göra det här i moderlogen (”Välkommen i vår sångarkrets / med nystämmt strängospel”). Rydbergs dikt har emellertid för ovanlighetens skull inte försetts med uppgift om datum och tillfälle; den enklaste förklaringen är att han vid festen 26.5 inte hade något att komma med men att han kort därefter (som Warburg meddelar)

låt tit framföra dikten i S H T:s Göteborgsloge, varefter den så att säga placerades in i *Tal och qväden* där den ”borde ha stått” i förhållande till Nybloms välkomstdikt. Summarum: någon gång mellan 26.5 och 8.6; och troligen inte förrän han i början av juni återkommit hem till Göteborg. [Kanske kan Nybloms brev till Rydberg ge ytterligare upplysningar].

Mottot, ur Goethes *Wilhelm Meister's Lehrjahre*, fanns inte med i den ursprungliga S H T- versionen utan har uppenbarligen satts dit i samband med att Rydberg läste korrekturet till dikten inför publiceringen i *Svea* hösten 1878 (se brev VR till Albert Bonnier 9.10.1878, Bonniers arkiv).

2. Litteraturöversikt

Till litteraturöversikten (eller snarare: litteraturlistan i första noten på sid 24) kan läggas

- a) Fredrik Vetterlund, som i ”Rydbergs lyrik om barndomen” (Vetterlund, *Romantiskt 1800-tal*, Sthlm 1934, s.112-124) framhåller att dikten på sin tid ansågs ”käck”.
- b) Sten Lundwall, *Romantikens klassicism*, Sthlm 1960, som under sin genomgång av Rydbergs förhållande till bildkonsten på s. 221 pekar på att *De badande barnen* ”ha något av samma älskliga grace och en smula sötaktiga kolorit som [August] Malmströms målningar från barnens värld.”
- c) Nils Svanberg, som i uppsatsen Uttrycksfulla metriska former hos Snoilsky och Rydberg (*Nysvenska studier*, 18, 1938, s. 37-85) pekar på att diktens versmått, åttataktig trokéisk vers, av Rydberg bara används ”i verkligt betydelsefulla metriska sammanhang”, t ex för att illustrera den ljusa segertron i *Dexippos* (1876), och att i *De badande barnen* ”den långa trokéraden [är] menad som frigjord och jublande”.

3. Malmström och genremålningar med barnmotiv

”Hopp Grälle!” Oljemåln Aug. Malmström 1868.

Stilmässigt bör dikten alltså knytas inte bara till signaturpoesin (Holmberg 1935, Svanberg 1937) utan också till det under 1860- till 1880-talet så populära genremåleriet med barnmotiv, och kanske särskilt till Rydbergs kompis August Malmström. Tomas Björk tar i sin avhandling *August Malmström : Grindslantens målare och 1800-talets bildvärld* (Sthlm 1997) upp hans barnmålningar och framhåller att han (likt många andra inom genren) företrädesvis målar barn i situationer utan vuxnas närvaro. Han visar också genom flera exempel hur detta gör det möjligt att så att säga ”låta barnen spela vuxna”, att ladda bilden med innebörder som pekar in i vuxenlivet, fast på ett idylliserande och ofta humoristiskt distanserande sätt.

4. Diktens erotiska innehåll

Olle Holmberg har i sitt standardverk om *Viktor Rydbergs lyrik* (1935) klassat DBB som en ”erotisk dikt”. Jag har i min uppsats försökt dra fram tecken på att det erotiska i dikten inte bara håller sig till det ”barnsliga” ytplanet (pojken och flickan som badar och leker nakna tillsammans), utan att dikten laddats med antydningar som pekar på en vuxnare sfär.

via den erotiskt associerade växtligheten i första strofen (konvaljen, den doftande häggen, lönnen som ”sänker sina gyllne hängen” mot vattenliljan, oskuldens symbol.

genom arten av barnens lek före badet: ”som hök och duva”, han har jagat och försökt fånga henne, eller rättare: de har lekt att han har jagat henne.

genom sparvemammans kommentar till badscenen i sjunde strofen, där den jämförs med hennes lek med sparvepappa och kopplas ihop med det bo de nyss har byggt

I sammanhanget anförs också att simning och isynnerhet simlektionen är ett återkommande motiv hos Rydberg, t ex i *Prometheus och Ahasverus* och, med en tydlig erotisk koppling, i *Vapensmeden*, där nakenbad och simlektion får bli huvudinnehållet i kapitlet ”Ung kärlek”. Jag menar att ”lära simma” för Rydberg betecknar en initiationsrit, och att den är metaforiskt associerad med inträdet i vuxenvärlden (”livets ström”, ”på djupt vatten”). I den idylliska barndikten är visserligen vattnet ingalunda djupt; men jag tycker ändå att man kan notera att lektionen – om flickan är duktig – skall resultera i en slags ”befruktnings” (”fylla hennes korg med nötter”).

Också Olle Holmberg har uppenbarligen fått liknande associationer, även om han som vanligt undviker att säga något rent ut. Istället jämför han *De badande barnen* med ”den andra

nakendikten i vår litteratur”, Frödings *En morgondröm*. Nu utmynnar ju den senare i ett frimodigt tecknat samlag, och Holmberg spekulerar över hur Rydberg skulle ställt sig om han läst den. ”Det kan tänkas att han med tacksamhet hade accepterat dikten; en annan sak är att han inte själv hade kunnat skriva den.” (Holmberg 1935 s. 249).

5. ... och dess eventuella biografiska anknytningar

Vidare försöker jag göra troligt att Rydberg skrev dikten inte bara för att visa sig ”käck” inför de punschdrickande grabbarna i S H T, utan också i något sorts samband med sin uppvaktning av Susen Hasselblad. Indicierna för detta skulle, förutom själva ämnet, vara

tiden; Rydberg måste senast under vårterminens föreläsningar ha bestämt sig för att Susen var en lämplig hustru; han uppvaktar henne sedan under sommaren på Hasselblads lantställe Bångsbo, och det är också då och där han friar (enligt brev Susen Rydberg till Emma Irene Åström 22.6.1890, Åbo Akademis bibliotek).

den av Rydberg uppgivna ursprungliga läsekretsen – jag anar henne bland de ”damer i Göteborg” mellan vilka dikten cirkulerat i avskrift och vilka vid läsningen inte tagit ”den ringaste anstöt”.

det förhållande att hennes efternamn kan läsas in i sjätte strofens ”initiations- och befruktningstema” (från hasselblad till hasselbuske till de nötter som han skall fylla hennes korg med).

Till detta kan läggas att även hennes förnamn kan letas fram ur dikten. Susen är engelska formen av Susanna, som betyder ”lilja”; och det är som sagt en ”vattenlilja” som lönnen närmar sig i första strofen (ändrat från första utkastets ”vattenspegel”). [Men obs att vattenliljor förekommer även på andra ställen i

Rydbergs diktning, som i *Bäckens älva till den badande flickan* (1881), där den senare av bäcken liknas just vid ”skönsta vattenlilja”]

Som ett sista (och kanske oförlåtligt) indicium anförs moderns närvaro i dikten. Enligt uppgift ”godkände” hon äktenskapet genom att visa sig i föreläsningssalen och peka ut Susen som en lämplig hustru; här förekommer hon som upphovet till de hängslen som (dittills) hållit pojkens byxor uppe.

6. Mignon och mottot

Ett av de mest svårartade avsnitten i uppsatsen är det som utgår från mottots Mignon och hennes ovilja (i romanen om Wilhelm Meister) att uppfylla gängse genusnormer, och där jag sammanställer detta med Rydbergs erotiska problematik, en problematik som (antyder jag) äktenskapet förhoppningsvis skulle bringa ur värden (ungefär som Pontus Wikner inbillade sig om sitt äktenskap). Det håller inte, det blir obelagt och övertolkning (vare sig gissningen är sann eller inte).

Analysens tyngdpunkt måste ligga på mottots öppna och av Holmberg utlagda funktion, nämligen att intyga nakenhetens oskuld och antyda vägen från ”barndomens Eden” till det ”högre” Eden som låg i andra ändan på det som Rydberg i sin teologi kallade för ”syndens tidsålder”. Ett idealens Eden där Man och Kvinna kunde mötas utan att vara besudlade av Fallet.

Men jag kan ändå inte komma ifrån tanken på något betydelsefullt i att det är just Mignon som får så att säga får framföra mottot, och att situationen är hämtad från ett så avgörande skede i romanen och i hennes liv. *Wilhelm Meisters Lehrjahre* är ju den klassiska ”bildningsromanen”, där ”bildningen” avser huvudpersonens väg genom olika livsstadier fram mot mognad och visdom. Mignons död markerar slutet på *ett* sådant

stadium, och det tycks mig inte oväsentligt att hennes död tycks orsakas av hjältens kommande äktenskap, eller av något som man tror skall bli ett äktenskap. Samtidigt uppfattar jag romanens citterspelande Mignon som en ganska tydlig symbol för den poetiska musan (eller snarare en viss bestämd musa, en romantisk sådan, hon är dotter till den vildromantiske harpoplekaren Der Harfner, hon litar själv helt till den omedvetna inspirationen, men transformeras efter sin död, i romanens slutkapitel, i en mer klassicistisk riktning, nämligen till marmorstaty). Jag misstänker att även Rydberg (som gärna gjorde symboliska läsningar) kan ha uppfattat henne på samma sätt. *De badande barnen* utgör det föga ärofulla slutet på den period som kallats "Rydbergs stora tankedikting"¹; efter den inträder Rydberg i en mer än tvåårig period av lyrisk tystnad, enligt Lindberger (1938) startskedet i hans "lyriska kris". Är det en liten döende sångmö som sitter "ovanför dikten" och sjunger sin avskedssång? Men detta är bara spekulationer: från en övertolkning till en annan.

7. Om det obehagliga i DBB

Warburg slutar sin behandling av dikten med att oroa sig för framtidens reaktioner: "den tid varder kanske stundande, då en pervers sedlighetskänsla eller en smutsig fantasi finner något anstötligt äfven i *De badande barnen*." Stolpes äcklade referat (1978) visar att han hade rätt i sin förmodan. Till en del kan det obehag som griper läsare av dikten idag förklaras med att vi läser den "anakronistiskt", kopplingen mellan barn och erotik ger automatiskt pedofila associationer, medan för artonhundratalets läsare barndomens aura av oskuld var så självklar att den kunde användas (som av signaturpoeter och genremålare) till att *desarmera* erotiska motiv. Att detta gällde även *De badande barnen* intygas av dess stora popularitet, "särskilt bland fruntimmer".

Men det är bara halva sanningen. De perspektivförskjutningar som tidens gång ger upphov till föder inte bara anakronistiska tolkningar; de kan också synliggöra sådant som var svårt att se i diktens samtid, sådant som hörde till ”det kollektivt förträngda” (är det Marjorie Levinson?). Idag ser vi att den enda *äkta* erotiken i dikten är den som uppstår när författarens blick vilar på barnens avtagna kläder – och i synnerhet när pojakens byxor, med sina kvarvarande spår av ”rundade lemmar”, kommer i sikte. Stolpe talar om en lystnad som författaren inte verkar vara medveten om. Dessvärre träffar han nog rätt – Holmberg antyder på sitt snirkliga sätt ungefär samma sak (”medan Rydberg med smeksam farbroderlighet plockar kläderna plagg för plagg av sina putti och studerar effekten”), och C G Estlanders recension av Rydbergs dikter (citerad av Holmberg) antyder att det fanns de som tänkte åt det hållet redan 1883.

8. Sammanfattning

Min tes, eller bild av eller föreställning om *De badande barnen*, kan alltså sammanfattas så här: dikten är skriven i, och präglad av, ett viktigt ögonblick i Rydbergs liv – just när han vid 49 års ålder skall ta steget in i äktenskapet. Den är (tror jag) skriven för att visa upp och demonstrera en passande ”käckhet” inför grabbarna och inför Susen, men givetvis i första hand inför den som *verkligen* behövde övertygas - han själv. Men som vanligt vet dikten mer än sin författare, den gör sin plikt men avslöjar samtidigt att allt är falskt, att erotikens naturlighet är lika avlägsen som någonsin, och att begäret är lika hopplöst felplacerat som förut.

9. Efterskrift

Vintern 1880-81, när äktenskapet varat drygt halvtannat år, och det rimligen börjar stå klart att det aldrig kommer att fullbordas, återupptar Rydberg på allvar sin lyriska diktning. Bland de

verk som då kommer till finns två som jag tror att man kan sammanföra med *De badande barnen*; i någon mening är det samma ström som rinner genom alla tre. Den ena är *Tomten*, den andra är *Älvan till flickan*, eller som den ursprungligen hette: *Bäckens älva till den badande flickan*. Båda handlar om väsen som står *utanför* människornas (och djurens) liv och gemenskap, utanför – så tolkar jag det – den *biologiska* livscykeln, kedjan av födelse och kärlek och död och födelse och kärlek och död. Tomten ser på månens växlingar och grubblar över en olöslig gåta som varken bondfamiljen i sina sängar eller svalan med sin näpna fru på loftet tycks bekymra sig om. Medan den personifierade bäcken avundsamt beskådar flickan som sänker sig i dess svala bölja, hon som skall bli kvinna, älska, gifta sig, få barn --- och dö, hon som i motsats till den får del av människornas gåtfulla öde. Den ene hänvisad till ett evigt fruktlöst grubblande, den andra till att sjunga sin melodiskt rytmiska sång, evigt densamma. Som tänkaren och skalden.

Tore Lund
mars 2007